

Жванко Л.
Видатні поляки і Харків:
БІОГРАФІЧНИЙ СЛОВНИК (1805–1918). –
Х.: Золоті сторінки, 2018. – 408 с.

Упродовж багатвікової історії в Україні сформувалося розмаїте суспільство з істотними мовними, культурними, конфесійними та етнічними відмінностями. Після проголошення незалежності в 1991 р. перед владою постало завдання вироблення виваженої державної етнонаціональної політики. Можна стверджувати, що його загалом удалося реалізувати, адже й дотепер міжетнічні відносини в нашій країні в основному оцінюють як досить толерантні. Проте за майже тридцять

років у цій сфері назріла низка проблем, а останні геополітичні події ще більше їх актуалізували. Задля збереження конституційного ладу, територіальної цілісності України та запобігання етнічним конфліктам важливо розробити нову стратегію розвитку національних меншин, котра гарантувала б захист прав усіх спільнот і водночас сприяла консолідації суспільства. Цієї мети неможливо досягти без визнання історичного внеску кожного етносу в розвиток України. У цьому контексті доволі важливими були й залишаються дослідження, присвячені українсько-польським відносинам та польській діаспорі. І хоча ця проблематика постійно перебуває у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців, дотепер деякі аспекти залишаються маловідомими чи взагалі нерозробленими.

Однією з таких тем є вивчення полонії в Україні з погляду біографістики. Тому відрадно, що в 2018 р. з'явилося видання директорки Українсько-польського культурно-освітнього центру Харківського національного університету міського господарства ім. О.Бекетова професорки Любові Жванко. У вигляді біографічного словника в ньому представлено нариси про відомих поляків, доля яких у ХІХ – на початку ХХ ст. так чи інакше була пов'язана з Харковом. Підготовку й публікацію праці вможливили стипендіальна програма міністерства культури та національної спадщини Республіки Польща «Thesaurus Poloniae», наукове стажування в університетах Любліна і Кракова як лауреатки Нагороди ім. І.Виговського, а також підтримка генерального консульства Польщі у Харкові та сприяння Польського інституту в Києві. Завдяки цьому авторці вдалося зібрати матеріали для свого дослідження як в Україні, так і в Польщі. Загалом було опрацьовано фонди 6 архівосховищ, 23 музейних закладів і 19 бібліотек, що значно збагатило джерельну базу довідника.

Структурно книгу поділено на кілька частин. Спочатку подано історіографічний огляд різноманітних польськокомовних біографічних словників та спеціальних видань, в яких представлено життєписи видатних і відомих поляків, котрі мали тісний зв'язок із Харковом. Зокрема проаналізовано двадцять один том «Польського біографічного словника», двотомний «Біографічний словник з історії Польщі», п'ятитомник А.Срьодки «Польські вчені XIX–XX ст.», шість томів «Словника польських лікарів XIX ст.», укладеного П.Шарейком, словники, присвячені польським біологам, історикам, мандрівникам, генералітету II Речіпосполитої, польським засланням у Російській імперії першої половини XIX ст., а також митцям (художникам, музикантам, скульпторам, графікам, театральним діячам), інші фундаментальні праці. Оскільки пропонований читачам словник охоплює період від появи в місті перших польських поселенців на початку XIX ст. до закінчення Великої війни 1914–1918 рр., авторка відповідно окреслила ключові віхи формування й діяльності тогочасної харківської полонії.

Власне в основній частині видання вміщено 65 біографічних нарисів поляків – представників харківської діаспори та видатних діячів, життя яких певною мірою було пов'язане з одним із найбільших міст Східної України. Серед них є життєписи осіб, добре відомих не тільки у Харкові, Україні чи Польщі, а й в усьому світі. Добираючи персоналії до словника, Л.Жванко зважала на їхній зв'язок із містом, ступінь якого визначено за такими критеріями: місце народження, навчання, період життя і праці, місце військової служби, заслання, тимчасовий притулок для біженця періоду Першої світової війни. Також для авторки було важливим урахування того факту, наскільки знаними в Польщі є ті чи інші представники полонії та наскільки порушену тему опрацьовано польськими дослідниками.

Доволі оригінальним є порядок розміщення життєписів у довіднику – не за алфавітом, а за хронологією народження – від найстаршого Северина Потоцького (1762 р.) до наймолодшої в означеному періоді Яніни Левандовської (1908 р.). Біографічні сюжети вибудовано за певною схемою. Кожну статтю відокремлено титулом, на якому вміщено портрет особи (за наявності), указано ім'я й варіації його написання українською та польською мовами, зазначено дати народження та смерті, звання, вид заняття, фах, посаду тощо. На початку нарису виділено основні етапи життя персонажа, а в тексті зроблено акцент саме на харківському періоді. Наприкінці життєпису подано скорочений варіант бібліографії.

В узагальненому вигляді краще сприйняти інформацію про життя та діяльність окремих героїв словника допоможуть додатки у формі таблиць: «Харків у житті польських діячів (за матеріалами Польського словника біографічного (ПСБ))», «Будівлі Болеслава Міхаловського в Харкові», «Будівлі Мар'яна Юзефа Здислава Харманського в Харкові», «Будівлі Віктора Величка в Харкові», «Будівлі Олександра Ржепішевського у Харкові».

Пізнавальним є й досить великий ілюстративний блок (40 позицій), який можна назвати своєрідною «родзинкою» довідника. У ньому вміщено копії картин А.Медвея, В.Слендзінського, Г.Семирадського, Я.Станіславського,

М.Рузамського, Б.Цибіса, отримані з музеїв Польщі, України та Всесвітньої мережі. У такий спосіб авторка надає можливість докладніше ознайомитися з творами польських художників, частина з яких стала надбанням світового мистецтва.

Завершує книгу перелік використаних джерел і літератури як до вступних історіографічного й історичного нарисів, так і до кожного життєпису. Крім того видання містить усі інші необхідні елементи науково-довідкового та довідково-допоміжного апарату.

Убачаючи свою місію не лише у здійсненні наукових розвідок, а й у популяризації історичних знань, зокрема про українсько-польські відносини, дослідниця подає біографічну інформацію у зв'язній і водночас сконцентрованій формі, поєднуючи науковий стиль мовлення з елементами публіцистичного.

Як будь-яке нове починання, укладений Л.Жванко словник не в усьому досконалий і має певні огріхи. Власне й сама авторка зазначає, що не претендує на вичерпне висвітлення життєписів представників полонії Харкова, а підготовлена книга – це лише перша спроба зібрати «під одним дахом» видатних і відомих, знакових і знаних поляків, які відіграли важливу роль в історії Польщі й Харкова. Пропонований біографічний довідник уже став частиною вітчизняної історіографії, відкривши досі невідомі сторінки історії польської діаспори Харкова ХІХ – початку ХХ ст. Переконані, що видання зацікавить як науковців, викладачів навчальних закладів, краєзнавців, так і широкий читацький загал.

Валентина Шевченко (Київ)